

Type of Article (Research Article)

Reconceptualizing The Role Of Family In Fostering Children's Social Interactions Within Montessori-Based Educational Environments

***Manizheh Alak:** Department of Architecture, Ka.C., Islamic Azad University, Karaj, Iran.

Siamak Panahi: Department of Architecture, Ka.C., Islamic Azad University, Karaj, Iran.

Article Einfo

Received: 2025/01/05
Accepted: 2025/05/27
pp. 132-143

Keywords:

Family
Social Interactions
Child
Montessori Method
Educational Environments

Abstract

The role of the family in shaping and enhancing children's social interactions—particularly during early developmental years—is of fundamental importance. In this context, the application of contemporary educational models, such as the Montessori method, in the design of learning environments can serve as an effective tool for deepening these interactions. This study aims to reconceptualize the role of the family in nurturing children's social skills within educational environments grounded in Montessori principles. Employing a descriptive-analytical approach and qualitative strategy, the research explores the interplay between family involvement and educational environments designed based on Montessori principles. Data were collected through library research, document analysis, and content analysis of theoretical sources related to child developmental psychology, educational design, and the Montessori approach. Findings reveal that active family engagement, alongside purposefully designed environments emphasizing self-direction, freedom of choice, and experiential learning, fosters stable and meaningful social interactions among children. Furthermore, the alignment of physical space with children's developmental needs enhances both individual autonomy and social-communication skills. Therefore, Montessori-based educational environments, when complemented by effective family involvement, provide a conducive setting for cultivating children's social interactions. This synergy between environmental and familial factors not only contributes to children's social development but also promotes educational quality, a sense of responsibility, and greater participation in group dynamics. Accordingly, aligning the educational role of families with the design of learning environments emerges as a strategic pathway toward holistic child development.

Citation: Alak, Manizheh. Panahi, Siamak. (2025). Reconceptualizing The Role Of Family In Fostering Children's Social Interactions Within Montessori-Based Educational Environments. *Journal of Socio-Cultural Changes*, 22(1), Serial No. 88, 132-143.

DOI:

***Corresponding Author:** Manizheh Alak

E-mail Address: manizheh.alak84@gmail.com

Tel: +989128715908

Extended Abstract

Introduction

In today's rapidly transforming world, where social changes occur at an unprecedented pace, empowering children in the realm of social interaction has become a fundamental concern of educational institutions. Among these, the family—as the primary agent of socialization—plays a central role in shaping the child's emotional, communicative, and social foundations. Parenting styles, the behavioral structure of the family, and the extent of psychological and cognitive support are considered key factors in the child's social development. Once the child enters the educational setting, the need for a meaningful connection between familial social experiences and formal learning structures becomes evident. Without such a connection, behavioral disruptions and hindrances in social development may emerge. In this context, the Montessori educational model, with its emphasis on self-motivation, freedom of choice, and alignment with the child's natural developmental rhythm, offers an effective framework for the indirect cultivation of social skills. This approach considers education as a socially oriented process and, through the integration of spatial and interactive elements, reflects the role of the family in the design of educational environments. Given the cultural fabric of societies such as Iran, where the family continues to play a significant role in child-rearing, exploring how this role materializes in the design of educational spaces becomes especially critical. Anchored in this perspective, the present study seeks to revisit the role of the family in nurturing children's social interactions within the context of educational environments inspired by the Montessori model—an endeavor that ultimately contributes to the enhancement of social capital in future generations.

Methodology

The research methodology of this study is based on a descriptive-analytical approach within a qualitative strategy framework. The primary objective is to reinterpret the role of the family in fostering children's social interactions within educational environments inspired by the Montessori model. Data were collected through library research, documentary sources, and specialized content analysis, encompassing a wide range of subjects such as child developmental psychology, educational theories, principles of educational space design, and core concepts of the Montessori approach. The central focus lies in analyzing the synergy between environmental factors and the family's role in strengthening children's social skills. Aiming to formulate a theoretical and practical model, the study seeks to shed light on the multifaceted yet indirect influence of the family within the physical and interactive structures of educational spaces—spaces that, by reinforcing a sense of belonging, responsibility, and independence, can contribute to children's social advancement and personal growth.

Results and Discussion

The findings of this study indicate that the design of child-centered educational environments—particularly within the Montessori framework—has a significant impact on enhancing children's social skills, self-awareness, and sense of belonging. Flexible and scalable layouts, natural colors, and furniture tailored to children's physical and psychological needs foster freedom of choice, responsibility, and social interaction. The analysis reveals that the integration of elements such as spatial order, freedom of movement, and sensory stimulation is directly associated with children's social development and contributes to improving the quality of their presence and active participation in educational settings. In this regard, the alignment between environmental design and educational principles can serve as an effective interactive system in shaping a balanced and responsible social personality in children. The role of the family in strengthening the process of cooperative learning is also clearly reflected in the study. Parental involvement in educational programs, interactions with teachers, and participation in group activities help strengthen the connection between home and school and directly influence the formation of positive behavioral patterns in children. In this context, the alignment of spatial design with pedagogical principles becomes effective when the physical environment supports educational goals and provides opportunities for free experience, social interaction, and freedom of movement. Based on the obtained results, it is recommended that the design and revision of educational spaces integrate Montessori principles with local cultural contexts, and that educational programs for parents be developed to enhance their active participation in the child's learning process. Moreover, establishing continuous channels of communication between home and school—through workshops and shared spaces—can enrich the teaching-learning process, and future research may empirically examine the impact of such partnerships in Montessori-based educational environments.

نوع مقاله (علمی پژوهشی)

بازخوانی نقش خانواده در پرورش تعاملات اجتماعی کودک در بستر طراحی محیط‌های آموزشی مبتنی بر الگوی مونته‌سوری

*منیژه آلاک: گروه معماری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

سیامک پناهی: گروه معماری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
نقش خانواده در شکل‌گیری و تقویت تعاملات اجتماعی کودک، به‌ویژه در سال‌های آغازین رشد، از اهمیت بنیادینی برخوردار است. در این میان، بهره‌گیری از الگوهای آموزشی نوین، همچون الگوی مونته‌سوری، در طراحی محیط‌های آموزشی می‌تواند به‌مثابه ابزاری مؤثر برای تعمیق این تعاملات عمل کند. پژوهش حاضر باهدف بازخوانی جایگاه خانواده در پرورش مهارت‌های اجتماعی کودکان، در بستر طراحی محیط‌های آموزشی متکی بر الگوی مونته‌سوری، به بررسی چگونگی تأثیرگذاری هم‌افزایی این دو مؤلفه در مسیر تربیتی کودک می‌پردازد. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از راهبرد کیفی به تحلیل و واکاوی تعامل میان نقش خانواده و محیط آموزشی طراحی‌شده، برپایه اصول مونته‌سوری پرداخته است. گردآوری داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و تحلیل محتوای منابع نظری مرتبط با روان‌شناسی رشد کودک، طراحی آموزشی و رویکرد مونته‌سوری صورت گرفته است. طوری که نتایج پژوهش نشان می‌دهد که حضور فعال خانواده در فرایند آموزش، در کنار طراحی محیطی هدفمند براساس اصول خودمختاری، آزادی انتخاب و یادگیری تجربی که در الگوی مونته‌سوری لحاظ شده‌اند، زمینه‌ساز شکل‌گیری تعاملات اجتماعی پایدار و مؤثر در کودکان می‌شود. همچنین، انطباق محیط کالبدی با نیازهای رشدی کودک موجب تقویت استقلال فردی و درعین‌حال توسعه مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی در فضای آموزشی می‌گردد. در نتیجه، طراحی محیط‌های آموزشی بر مبنای الگوی مونته‌سوری، هنگامی که با نقش‌آفرینی مؤثر خانواده همراه باشد، می‌تواند بستر مناسبی برای پرورش تعاملات اجتماعی کودک فراهم آورد. چنین هم‌افزایی میان عوامل محیطی و خانوادگی نه تنها به رشد اجتماعی کودک منتهی می‌شود، بلکه زمینه‌ساز ارتقاء کیفیت آموزش، تقویت حس مسئولیت‌پذیری و افزایش مشارکت‌پذیری در روابط گروهی کودکان خواهد بود. بدین ترتیب، توجه به هم‌راستاسازی نقش تربیتی خانواده و طراحی محیط‌های آموزشی می‌تواند راهبردی کلیدی در جهت رشد جامع شخصیت کودک تلقی شود.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۶ شماره صفحات: ۱۳۲-۱۴۳
	واژگان کلیدی: خانواده تعاملات اجتماعی کودک الگوی مونته‌سوری محیط‌های آموزشی

استناد: آلاک، منیژه. پناهی، سیامک. (۱۴۰۴). بازخوانی نقش خانواده در پرورش تعاملات اجتماعی کودک در بستر طراحی محیط‌های آموزشی مبتنی بر الگوی مونته‌سوری. فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، دوره ۲۲، شماره ۱؛ (پیاپی ۸۵)، ۱۴۳-۱۳۲.

DOI:

*نویسنده مسئول: منیژه آلاک

آدرس پست الکترونیک: manizheh.alak84@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۲۸۷۱۵۹۰۸

مقدمه

در دنیای متحول امروز که الگوهای اجتماعی به سرعت دستخوش تغییر می‌شوند، پرورش مهارت‌های تعامل اجتماعی در کودکان به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های تربیتی بدل شده است (کریمی‌عقدا و دیگران، ۱۴۰۳: ۹۴). این مهارت‌ها، زیربنای شکل‌گیری شخصیت اجتماعی، توانایی گفت‌وگو، همدلی و مشارکت جمعی در سال‌های آتی زندگی کودک را فراهم می‌آورند (جلوه‌گر، کارشکی، اصغری‌نکاح، ۱۳۹۳: ۱۵۶). خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی‌ساز، نقش بی‌بدیلی در بنیان‌گذاری قابلیت‌های ارتباطی و اجتماعی کودک ایفاء می‌کند (شریفی‌اردانی، خرمائی، ۱۴۰۱: ۱۲۲). شیوه‌های تربیتی والدین، الگوهای رفتاری درون خانواده، و میزان حمایت روانی و شناختی ارائه‌شده به کودک، از مهمترین عوامل مؤثر بر نحوه شکل‌گیری تعاملات اجتماعی او در دوران کودکی به شمار می‌روند (ذکایی‌فر، موسی‌زاده، ۱۳۹۹: ۸۹-۸۸). با ورود کودک به محیط آموزشی، نیاز به یک پیوستگی معنادار میان تجارب خانوادگی و فضای یادگیری رسمی احساس می‌شود. اگر این اتصال به درستی برقرار نشود، کودک در مواجهه با فضای جمعی، دچار گسست‌های رفتاری و تضعیف در اعتماد به نفس اجتماعی خواهد شد (Kumalasari, Sugito, 2020: 1523). از این رو، طراحی محیط‌های آموزشی باید انعکاسی از نیازهای روانی و اجتماعی کودک باشد که در بستر خانواده پایه‌گذاری شده‌اند. الگوی مونته‌سوری با تأکید بر خودانگیختگی، انتخاب آزادانه فعالیت‌ها و توجه به ریتم طبیعی رشد کودک، بستری فراهم می‌آورد که کودک در آن بتواند به شکلی غیرمستقیم و طبیعی، مهارت‌های اجتماعی خود را بسط دهد (Liu, Tian, 2023: 175). این رویکرد بر مبنای فلسفه‌ای است که آموزش را نه انتقال صرف اطلاعات، بلکه تسهیل تجربه‌های رشدیافته اجتماعی می‌داند. در محیط‌های آموزشی مبتنی بر این الگو، چیدمان فضا، نوع ابزارها، روابط میان کودک و مربی و همچنین حضور غیرمستقیم خانواده در روند یادگیری، همگی باهدف تقویت مسئولیت‌پذیری، استقلال فردی و مهارت‌های تعامل میان فردی سازمان‌دهی می‌شوند (Lillard, 2019: 945).

تعاملات اجتماعی کودکان نه تنها محصول آموزش رسمی، بلکه حاصل ترکیبی از تجارب عاطفی، شناختی و رفتاری در محیط خانواده و آموزش‌اند. با این حال، در بسیاری از نظام‌های آموزشی، رابطه میان این دو نهاد حیاتی اغلب نادیده گرفته شده یا صرفاً به سطح ارتباطات اجرایی تقلیل یافته است. این پرسش مطرح می‌شود که خانواده چگونه در شکل‌گیری الگوهای تعامل اجتماعی کودک ایفاء نقش می‌کند و این نقش چه ابعادی دارد؟ و یا چگونه می‌توان این نقش خانواده را در طراحی محیط‌های آموزشی، به‌ویژه در چارچوب الگوی مونته‌سوری، بازتاب داد؟ - در پاسخ به این پرسش‌ها، تحقیق حاضر بر این فرضیه مستقر است که: در طراحی محیط‌های آموزشی مبتنی بر الگوی مونته‌سوری، بازنمایی نقش خانواده از طریق عناصر فضایی، چیدمان و الگوهای تعاملی، می‌تواند به ارتقای سطح تعاملات اجتماعی کودکان منجر شود. در نتیجه، با توجه به ویژگی‌های فرهنگی جوامع در حال گذار، از جمله ایران، که نهاد خانواده همچنان دارای نقش پررنگ در تربیت است، بررسی چگونگی انتقال این نقش در محیط آموزشی اهمیتی مضاعف می‌یابد. پیوند میان نظام تربیتی خانواده محور با طراحی فضاهای آموزشی هدفمند می‌تواند بستری برای ارتقاء سرمایه اجتماعی نسل آینده باشد. از این رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر محور موضوعی، به دنبال ارائه چارچوبی نظری و کاربردی برای ارتقای کیفیت اجتماعی محور فضاهای آموزشی دوران کودکی است؛ چارچوبی که در آن طراحی فضا، انعکاسی از نیازهای عاطفی، اجتماعی و تربیتی کودک در بستر خانواده تلقی شود.

پیشینه تحقیق

- قدرتی، درویش و بلانین (۱۴۰۲)؛ در مطالعه‌ای به شناسایی شاخص‌های مؤثر بر طراحی دبستان و مرکز خلاقیت با رویکرد ارتقاء خلاقیت محیطی و پرورش مهارت‌های اجتماعی کودکان پرداخته‌اند و تلاش دارند نشان دهند که چگونه مؤلفه‌های کالبدی، عوامل طبیعی و عناصر مورد علاقه کودکان می‌توانند در طراحی فضاهای آموزشی نقش تسهیل‌کننده در بروز خلاقیت و تقویت تعاملات اجتماعی ایفاء کنند. و بر این باورند که استفاده هدفمند از شاخص‌های معماری، ضمن ایجاد خوانایی در طراحی، می‌تواند زمینه‌ساز رشد فکری و انگیزش درونی کودکان باشد (قدرتی، درویش، بلانین، ۱۴۰۲: ۱۹۴-۱۷۷).

- کیانی (۱۴۰۰)؛ به‌واکوی مبانی فلسفی و ماهیت یادگیری در الگوی آموزشی مونته‌سوری پرداخته و تلاش دارد نشان دهد که این الگو بر اصولی چون تربیت کل‌گرایانه، خودانگیختگی کودک، آزادی در یادگیری و توجه به مراحل رشد استوار است. وی تأکید دارد

که هم‌راستایی الگوی مونته‌سوری با آموزه‌های سازنده‌گرایی و تمرکز آن بر تجربه زیسته، عاملیت کودک و محیط آموزشی پویا، می‌تواند الگویی مؤثر برای طراحی فضاهای یاددهی-یادگیری در دوران کودکی فراهم آورد (کیانی، ۱۴۰۰: ۷۴-۵۹).

- سلیمی (۱۳۹۹)؛ با تمرکز بر پیوند کالبدی میان مدرسه و محله، به تبیین مفهوم «مدارس اجتماعی»، پرداخته و تلاش دارد نشان دهد که مدارس می‌توانند فراتر از نقش آموزشی، به‌عنوان فضاهایی چندمنظوره در تعامل مستمر با محیط پیرامون ایفای نقش کنند. و معتقد است بازاندیشی در طراحی مدارس باهدف کاهش مرزهای فیزیکی و ارتقای هم‌پیوندی با بستر محله، می‌تواند موجب افزایش تعاملات اجتماعی، مشارکت مردمی و تغییر نگرش به فضای آموزشی به‌مثابه بخشی از زیست‌جهان محلی شود (سلیمی ۱۳۹۹: ۵-۱).

- والزر^۱ (۲۰۱۸)؛ به بررسی رابطه میان آموزش مونته‌سوری در مدرسه و تأثیر آن بر رفتارهای والدین در خانه پرداخته است. او نشان داده که والدین کودکان با روش مونته‌سوری در این مطالعه به اصول مونته‌سوری آگاهی دارند و آن‌ها را ارزش‌گذاری می‌کنند، اما در اعمال این اصول در خانه، تفاوت‌هایی وجود دارد. برخی والدین تلاش دارند این اصول را در خانه تقویت کنند، درحالی که برخی دیگر در رفتارهای خود ناسازگاری نشان می‌دهند. این مطالعه نخستین گام در درک رفتارها و باورهای والدین مونته‌سوری است که می‌تواند مبنای تحقیقات آینده در این زمینه قرار گیرد (Walls, 2018: 14-24).

- فلیر^۲ و ورسوف^۳ و واکر^۴ (۲۰۱۷)؛ به بازتعریف توابع اجرایی به‌عنوان یک فعالیت اجتماعی در دنیای بازی کودکان پرداخته‌اند. آن‌ها بر این باورند که توابع اجرایی که به‌طور معمول به‌عنوان فرایندهای مدیریتی افکار و رفتارها تعریف می‌شوند، درواقع، می‌توانند به‌عنوان فعالیت‌های فرهنگی دیده شوند که محیط نقش اساسی در توسعه آن‌ها دارد. در این محور پژوهی، معلمان پیش‌دبستانی از دنیای بازی برای شکل‌دهی به این فعالیت‌ها استفاده کردند و در این راستا به ایجاد رویدادهای دراماتیک و فعالیت‌های اجتماعی برای حمایت از عملکردهای ذهنی بالاتر پرداختند. این تحقیق پیشنهاد می‌دهد که نگاه به توابع اجرایی به‌عنوان یک عمل اجتماعی می‌تواند رویکردی مؤثرتر برای حمایت از توسعه کودکان باشد (Marilyn, Veresov, Walker, 2017: 1-11).

← می‌توان برپایه (جدول ۱)، پیشینه مطالعات صورت گرفته را به‌صورت تفصیلی موردتبیین قرار داد.

جدول ۱. پیشینه‌شناسی تفصیلی

ردیف	نویسنده	سال	عنوان	استنباط نگارنده در تبیین پژوهش حاضر
۱	زهراسادات قدرتی بهرروز درویش ندا بلانیان	۲۰۱۷	بررسی شاخص‌های تأثیرگذار بر طراحی دبستان و مرکز خلاقیت کودکان باتاکیدبر ارتقاء خلاقیت محیطی و افزایش مهارت‌های اجتماعی در کودکان	- طراحی محیط آموزشی می‌تواند زمینه‌ساز تعاملات اجتماعی و رشد خلاقیت کودک شود؛ مؤلفه‌ای کلیدی در تحقق اهداف مونته‌سوری.
۲	معصومه کیانی	۱۳۹۹	بررسی مبانی فلسفی و ماهیت یادگیری الگوی آموزشی مونته‌سوری	- الگوی مونته‌سوری باتاکیدبر عاملیت و آزادی کودک، ظرفیتی مؤثر برای پرورش تعاملات اجتماعی در طراحی آموزشی دارد.
۳	امیررضا سلیمی	۱۳۹۹	مدارس اجتماعی؛ راهکاری کالبدی برای افزایش تعاملات اجتماعی در بستر محله.	- پیوند مدرسه با بافت محله‌ای، فرصتی برای تقویت مشارکت و تعامل اجتماعی کودک در محیطی فراتر از کلاس درس ایجاد می‌کند.
۴	Jill K Walls	۲۰۱۸	To What Extent Do Parents Of Montessori-Educated Children "Do Montessori" At Home? Preliminary Findings And Future Directions.	- خانواده نقشی محوری در انتقال و تقویت اصول مونته‌سوری دارد؛ عاملی اثرگذار در شکل‌گیری تعاملات اجتماعی کودک در خانه و مدرسه
۵	Marilyn Fleeer Nikolai Veresov Sue Walker	۲۰۱۷	Re-Conceptualizing Executive Functions As Social Activity In Children's Playworlds. Learning.	- بازی در محیط آموزشی، بستر اجتماعی مؤثری برای رشد توابع اجرایی و تعاملات اجتماعی کودک فراهم می‌آورد.

^۱ Jill K Walls

^۲ Marilyn Fleeer

^۳ Nikolai Veresov

^۴ Sue Walker

ادبیات و مبانی نظری

فرایند اجتماعی‌شدن کودک از همان مراحل اولیه زندگی آغاز می‌شود و خانواده به‌عنوان اولین محیط اجتماعی، نقش بی‌بدیلی در شکل‌دهی رفتارها و نگرش‌های اجتماعی کودک ایفاء می‌کند (آلمن، ۱۳۸۲: ۵۶-۴۹). تحقیقات مختلف نشان می‌دهند که روابط عاطفی مثبت با والدین به تقویت اعتمادبه‌نفس کودک و توسعه مهارت‌های اجتماعی او کمک می‌کند. به‌ویژه، سبک‌های تربیتی همچون تربیت حمایت‌گر و دموکراتیک، برای کودک احساس امنیت و تعلق فراهم کرده و در تقویت مهارت‌های ارتباطی و همزیستی اجتماعی او مؤثرند. تعاملات والدین با فرزندان در سنین پایین می‌تواند تأثیرات عمیقی بر توانایی‌های اجتماعی کودک داشته و موجب رشد مهارت‌های کلامی، شناختی و هیجانی کودک شود. به‌بیانی سبک‌های تربیتی اعماز (کنترل‌کننده، آزادگذار، و دموکراتیک و غیره)، تأثیرات متفاوتی بر سازگاری اجتماعی کودک دارند. به‌طور خاص، والدینی که سبک تربیتی دموکراتیک را پیش می‌گیرند، کودکانی دارند که از نظر اجتماعی سازگارتر و توانمندتر در مدیریت تعاملات اجتماعی هستند. این کودکان معمولاً تمایل بیشتری به همکاری و ایجاد روابط مثبت با همسالان خود دارند (Elshanum, 2024: 28-55).

روش مونته‌سوری، که توسط دکتر ماریا مونته‌سوری^۴ در اوایل قرن ۲۰ میلادی معرفی شد، براساس مفهوم یادگیری خودجوش و استقلال کودک در محیط آموزشی استوار است. این روش به‌طور ویژه بر احترام به فرایند طبیعی یادگیری و توجه به نیازهای فردی هر کودک تأکید دارد. در این رویکرد، کودک به‌عنوان مرکز فرایند یادگیری شناخته می‌شود و آموزگار نقش یک راهنما را ایفاء می‌کند که به کودک در کشف و یادگیری محیط اطراف کمک می‌کند (محمدی‌احمدآبادی، قاسمی، ۱۴۰۰: ۸۶-۸۰). در چارچوب آموزش مونته‌سوری، فضای کلاس به‌گونه‌ای طراحی می‌شود که کودکان بتوانند به‌طور مستقل و با کمترین مداخله از طرف معلم، مهارت‌های خود را تقویت کنند. ابزار و مواد آموزشی ویژه‌ای که در این روش استفاده می‌شود، برای تقویت حواس و مهارت‌های شناختی کودک طراحی شده‌اند (دیویس، ۱۴۰۰: ۳۸-۴۲). یکی از اصول کلیدی در روش مونته‌سوری، تمرکز بر آموزش به‌صورت فردی و احترام به تفاوت‌های فردی است. به‌عبارتی، هیچ دو کودکی به‌طور یکسان یاد نمی‌گیرند و معلمان مونته‌سوری بر این باورند که هر کودک باید به‌صورت منحصر به فردی رشد کند. این روش به‌ویژه در کاهش استرس و فشارهای ناشی از مقایسه با سایر همسالان مؤثر است و محیطی آرام و بدون فشار را برای کودکان فراهم می‌کند (الن‌پلاس، ۱۳۹۶: ۹۹). به‌طور خاص، کودکان آموزش‌دیده به روش مونته‌سوری نسبت به همسالان خود از نظر اجتماعی و شناختی پیشرفت‌های قابل توجهی دارند. این رویکرد آموزشی به‌ویژه در تقویت استقلال، خودمدیریتی، و مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیرگذار است.

فضای آموزشی به‌عنوان محیطی که کودکان در آن زمان زیادی را سپری می‌کنند، تأثیر قابل توجهی بر تعاملات اجتماعی آن‌ها دارد (دبیده، ۱۴۰۰: ۷۹-۷۲). طراحی فضای کلاس درس می‌تواند بر رفتار و تعاملات اجتماعی کودکان تأثیر مستقیم بگذارد. برای مثال، فضاهای باز و قابل تغییر که در آن‌ها امکان تعامل و همکاری گروهی فراهم است، معمولاً منجر به تقویت مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌شود. وجود فضاهای انعطاف‌پذیر که کودکان می‌توانند آن‌ها را به روش‌های مختلف تغییر دهند، به‌طور چشمگیری بر تعاملات اجتماعی و احساس همکاری میان آن‌ها مؤثر است. علاوه بر این، طراحی محیط‌های آموزشی باید به‌گونه‌ای باشد که کودک را به تفکر خلاقانه و حل مسائل تشویق کند، زیرا این فرایندها مستلزم تعامل و همکاری با دیگران است. طراحی فضایی که برای تعاملات اجتماعی بهینه باشد، می‌تواند به کاهش رفتارهای پر خاشگرانه و انزواطلبی کمک کند. فضاهایی که به کودکان اجازه می‌دهند به‌طور آزادانه حرکت کنند، باهم تعامل داشته باشند و در فعالیت‌های گروهی شرکت کنند، می‌توانند به‌طور مؤثری مهارت‌های اجتماعی آنان را توسعه دهند (Karol, Smith, 2018: 220-232). ازسویی، به‌کارگیری اصول طراحی محیطی در کلاس‌ها می‌تواند بر کاهش استرس و افزایش تمرکز و رفاه کودکان مفید باشد، به‌طور غیرمستقیم موجب بهبود روابط اجتماعی آن‌ها می‌شود. محیط‌های آموزشی می‌توانند از طریق طراحی فضا، نوع تعاملات اجتماعی و نحوه سازمان‌دهی فعالیت‌ها بر رفتارهای اجتماعی کودکان تأثیر گذارند (عباسی، محمدی‌نائینی، ناطقی، ۱۴۰۲: ۲۱۵). یکی از ویژگی‌های کلیدی در این زمینه، تأکید بر تعاملات گروهی و کار تیمی است. محیط‌های آموزشی که به کودکان این امکان را می‌دهند که در پروژه‌های گروهی شرکت کنند، به‌طور مؤثری مهارت‌های اجتماعی آن‌ها را پرورش می‌دهند. به‌ویژه در سال‌های اولیه تحصیل، این نوع فضاها می‌توانند کودک را با مفهوم

^۴ Maria Montessori

همکاری، احترام به دیگران و پذیرش تفاوت‌های فردی آشنا کنند (عبدالخالقی، حمزه‌نژاد، فیضی، ۱۴۰۳: ۵-۶). ارتباط محیط‌های آموزشی و تربیت اجتماعی کودکان نیازمند توجه به ابعاد مختلفی از جمله فرهنگ سازمانی مدرسه، سیاست‌های رفتاری معلمان و طراحی فضاهای فیزیکی است. این امر نیازمند هم‌افزایی میان تمامی اجزای آموزشی، از معلمان گرفته تا والدین و طراحان فضا است تا به بهترین شکل ممکن به توسعه مهارت‌های اجتماعی کودکان پرداخته شود.

در بررسی نقش خانواده در پرورش تعاملات اجتماعی کودک، لازم است دیدگاه‌های نظری و تجربی اندیشمندان در حوزه‌های روان‌شناسی رشد، آموزش، طراحی محیط و جامعه‌شناسی تربیتی مرور شود. که در این پژوهش به‌برخی از مهمترین این تبیینات برپایه (جدول ۲)، اشاره شده است.

جدول ۲. چارچوب نظری محور پژوهش موردتبیین

ردیف	صاحب‌نظر	نظریه	رویکرد	چشم‌انداز پژوهش حاضر
۱	ماریا مونتسوری	نظام آموزشی مونتسوری	کودک در محیطی ساختارمند و آزاد یاد می‌گیرد؛ یادگیری خودانگیخته، نظم درونی و استقلال اجتماعی او را تقویت می‌کند.	تحلیل ساختار فضایی محیط آموزشی براساس معیارهای مونتسوری برای افزایش خودتنظیمی و تعاملات گروهی؛
۲	یوری برونفنبرنر ^۶	سیستم‌های بوم‌شناختی	کودک در شبکه‌ای از لایه‌های محیطی رشد می‌کند؛ خانواده و مدرسه بیشترین تأثیر را در سطوح اولیه دارند.	سنجش هم‌پیوندی بین نهاد خانواده و طراحی محیط مدرسه به‌مثابه سیستم‌های رشد اجتماعی کودک؛
۳	لوا ویگوتسکی ^۷	اجتماعی-فرهنگی یادگیری	رشد فکری و اجتماعی کودک از تعامل فعال با بزرگسالان و همسالان شکل می‌گیرد.	بررسی نقش معلمان و خانواده در فعال‌سازی «منطقه رشد تقریبی»؛
۴	جان دیویی ^۸	آموزش تجربی	یادگیری باید از دل تجربه‌های اجتماعی واقعی کودک در محیط آموزشی شکل بگیرد.	تجربه مشارکت، گفت‌وگو باهدف پرورش شهروندی کودک؛
۵	برنارد برنفلد ^۹	چارچوب: روان‌تحلیلی-اجتماعی	آموزش اجتماعی کودک نیازمند ارتباط هم‌راستای خانواده و محیط آموزشی است.	بازنگری در الگوهای تعامل، برای انسجام تربیتی کودک؛
۶	برونو بتلهم ^{۱۰}	مدارس جایگزین با رویکرد انسان‌گرایانه	محیط آموزشی آزاد و دارای ساختار، کودک را برای تعاملات اجتماعی سالم آماده می‌کند	ارزیابی میزان تأثیر ساختار آزادی در فضاهای آموزشی؛
۷	ژان پیاژه ^{۱۱}	مراحل رشد شناختی	رشد شناختی کودک در مراحل پیوسته‌ای شکل می‌گیرد و تعامل با محیط، شرط اساسی رشد فکری و اجتماعی اوست.	طراحی متناسب با مراحل رشد شناختی کودک و استقلال در کلاس‌های مونتسوری؛
۸	دیوید لوبمان ^{۱۲}	معماری آموزشی مشارکتی	محیط آموزشی باید پویا، منعطف و برانگیزاننده تعامل اجتماعی باشد.	بازطراحی فضاهای آموزشی با مشارکت خانواده و کودک به‌عنوان بستر پدیدار؛
۹	کاترین رینولدز ^{۱۳}	چارچوب: طراحی محیط کودک‌محور	طراحی محیط باید متناسب با نیازهای عاطفی و اجتماعی کودک باشد.	تحلیل عناصر طراحی در تقویت حس‌تعلق و همکاری میان کودکان؛
۱۰	پیتر بلوم ^{۱۴}	یادگیری چندحسی در محیط آموزشی	یادگیری هنری، تعامل و همدلی را در کودکان افزایش می‌دهد.	طراحی فضاهای چندمنظوره تعاملی با فعالیت‌های گروه‌محور هنری؛

^۶ Urie Bronfenbrenner

^۷ Lev Vygotsky

^۸ John Dewey

^۹ Bernfeld Bernfeld

^{۱۰} Bruno Bettelheim

^{۱۱} Jean Piaget

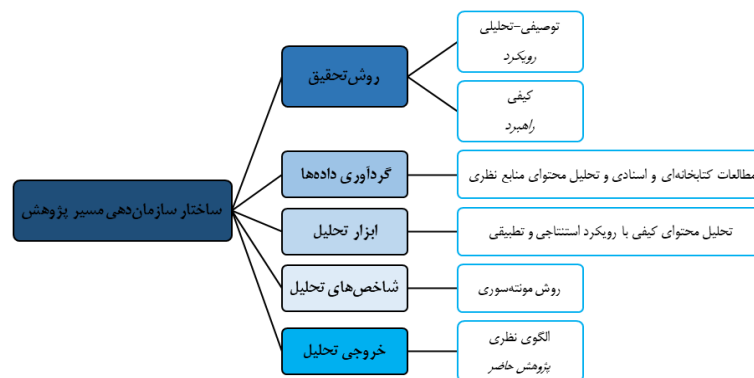
^{۱۲} David Loughman

^{۱۳} Catherine Reynolds

^{۱۴} Peter H. Bloom

مواد و روش تحقیق

مطالعه حاضر با رویکردی توصیفی-تحلیلی و در چارچوب راهبرد کیفی به انجام رسیده است. هدف اصلی، بازخوانی نقش خانواده در ارتقای تعاملات اجتماعی کودک در بستر محیط‌های آموزشی مبتنی بر الگوی مونته‌سوری است. گردآوری داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و تحلیل محتوای منابع علمی صورت پذیرفته که حوزه‌هایی نظیر؛ روان‌شناسی رشد کودک، نظریات تربیتی، طراحی محیط‌های آموزشی و اصول بنیادین روش مونته‌سوری را دربرمی‌گیرد. در این راستا، تلاش شده است تا با تحلیل منابع منتخب، هم‌افزایی میان عوامل محیطی و نقش خانواده در شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی کودکان، به صورت عمیق بررسی شود. این پژوهش در پی آن است تا از خلال داده‌های نظری، الگویی کاربردی برای طراحی محیط‌هایی فراهم آورد که در کنار نقش فعال خانواده، موجبات ارتقاء روابط اجتماعی و پرورش شخصیت کودک را فراهم می‌سازند. برپایه (شکل ۱)، می‌توان به فرایند مسیر پژوهش اشاره کرد.

شکل ۱. ساختار روش تحقیق

بحث و یافته‌های تحقیق

- گستره واکاوی

- هم‌راستایی طراحی فضا با نیازهای رشدی کودک

طراحی محیط‌های آموزشی کودک محور نقش بنیادینی در رشد اجتماعی و روانی کودکان ایفاء می‌کند. در الگوی مونته‌سوری، محیط نه تنها پس‌زمینه‌ای برای آموزش است، بلکه خود به عنوان یکی از عناصر یادگیرنده عمل می‌کند. یافته‌ها بر آن است که وجود فضاهای باز، انعطاف‌پذیر و بدون ساختارهای خشک و رسمی، شرایط را برای کُنشگری و استقلال کودکان فراهم کرده است. این عامل موجب شده تا کودکان به صورت طبیعی و بدون تحمیل، مسیر یادگیری خود را انتخاب کرده و در تعامل با دیگران رشد یابند. یکی از ویژگی‌های اصلی طراحی در رویکرد مونته‌سوری، توجه به مقیاس کودکان و ایجاد فضایی متناسب با ویژگی‌های جسمی و ذهنی آن‌هاست. طوری که میز و صندلی‌های قابل حمل، قفسه‌های باز و دسترسی آسان به ابزار آموزشی، حس مالکیت و مسئولیت‌پذیری را در کودکان افزایش داده و زمینه‌ساز تعاملات می‌شود. از نتایج قابل توجه پژوهش می‌توان به نقش «ترکیب رنگی و بافت‌های طبیعی»، در تحریک احساس تعلق کودکان به فضا اشاره کرد. محیط‌هایی با رنگ‌های ملایم و مواد طبیعی، اضطراب محیط‌های آموزشی رسمی را کاهش داده و موجب تقویت احساس امنیت روانی در کودکان می‌شوند. می‌توان ادعان داشت طراحی محیط آموزشی هم‌راستا با نیازهای رشدی کودک، عامل کلیدی در پرورش اعتماد به نفس، خودآگاهی و مهارت‌های اجتماعی اولیه است. این هم‌راستایی زمانی اثربخش خواهد بود که طراحی صرفاً زیبایی‌شناسانه نبوده، بلکه مبتنی بر تحلیل دقیق رفتار و نیازهای روان‌شناختی کودکان باشد.

- نقش خانواده در تقویت تجربه یادگیری مشارکتی

حضور خانواده در فرایند یادگیری کودک، محدود به محیط خانه نیست؛ بلکه یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مشارکت خانواده در برنامه‌ریزی، پشتیبانی و حتی حضور در محیط‌های آموزشی، تأثیر به‌سزایی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودک دارد.

خانواده‌هایی که با رویکردهای تربیتی آشناتر هستند و ارتباط نزدیکتری با فضای آموزشی برقرار می‌کنند، توانسته‌اند رفتارهای اجتماعی فرزندان خود را در راستای همکاری، مشارکت و احترام متقابل تقویت کنند. ازمنظر تحلیلی، رابطه‌ای دوسویه میان تعامل والدین با مدرسه و رشد مهارت‌های بین‌فردی کودکان مشاهده می‌شود. مشارکت والدین در طراحی فعالیت‌های گروهی یا کارگاه‌های آموزشی، نه تنها موجب افزایش اعتمادبه‌نفس کودک در محیط مدرسه شده، بلکه الگوی رفتاری مثبتی را برای دیگر کودکان نیز به همراه داشته است. این نتایج نشان می‌دهد که خانواده‌ها در نقش الگوهای رفتاری مؤثر، توانایی هدایت‌گری اجتماعی فرزندان خود را در محیط‌های جمعی دارند. علاوه بر این، یافته‌ها گویای آن است که خانواده‌هایی که به گفت‌وگو با مربیان و مشارکت در ارزیابی پیشرفت کودک اهمیت می‌دهند، به‌طور معناداری شاهد رشد تعهد اجتماعی و مسئولیت‌پذیری در کودکان خود بوده‌اند. این تعاملات، فضایی مشترک میان خانه و مدرسه ایجاد کرده‌اند که در آن ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی به‌صورت هم‌افزا تقویت می‌شود. یادگیری اجتماعی کودکان، صرفاً محصول ساختارهای مدرسه‌ای نیست؛ بلکه در یک پیوستار میان خانواده، مدرسه و کودک شکل می‌گیرد. نقش خانواده نه تنها در تربیت رفتاری بلکه در انسجام ساختاری و روانی فرایند رشد اجتماعی کودک مؤثر است.

- تعامل هم‌افزا میان عوامل فضایی و تربیتی

از نکات برجسته در یافته‌های این پژوهش، تأکید بر رابطه تعاملی میان طراحی فضا و اصول تربیتی مونتسوری است. این دو عامل، زمانی بیشترین اثربخشی را دارند که در یک مسیر هم‌راستا قرار گرفته و یکدیگر را تقویت کنند. برای نمونه، اگر فضای آموزشی برپایه آزادی انتخاب طراحی شده باشد، اما اصول تربیتی محدودکننده باشند، نتیجه‌ای معکوس حاصل خواهد شد. اما در این پژوهش، مشاهده شد که همراهی این دو بُعد، تأثیری هم‌افزا بر رشد اجتماعی کودک دارد. در رویکرد مونتسوری، آزادی در چارچوب ساختار، اصلی کلیدی محسوب می‌شود. این اصل زمانی به‌درستی اجرا می‌شود که محیط فیزیکی اجازه چنین آزادی‌ای را به کودک بدهد. یافته‌ها نشان می‌دهد که طراحی محیطی که کودکان بتوانند در آن جابه‌جا شوند، انتخاب کنند و تجربه کنند، هم‌زمان با آموزش‌هایی که بر خودکنترلی، مسئولیت و مشارکت تأکید دارد، موجب رشد یکپارچه شخصیت اجتماعی کودک شده است. به‌بیانی، هنگامی که معلمان و والدین شناخت عمیق‌تری از نقش محیط در فرایند تربیت پیدا می‌کنند، درک بهتری از تعاملات کودک داشته و رفتارهایی معنادارتر با او برقرار می‌کنند. در نتیجه، تنها زمانی می‌توان انتظار رشد اجتماعی پایدار را در کودک داشت که محیط و تربیت در یک مسیر ساختاری و مفهومی مشترک حرکت کنند. این تعامل دوسویه، شالوده‌ای برای شکل‌گیری شخصیت اجتماعی متعادل و مشارکت‌جو در کودکان خواهد بود.

← به‌طور خاص، می‌توان تدقیق یافته‌های پژوهش را برپایه (شکل ۲)، ارائه داد.

شکل ۲. تدقیق‌نهایی یافته‌های پژوهش موردکاوی

– تحلیل داده‌ها

در این بخش، داده‌های گردآوری شده با تمرکز بر رابطه میان طراحی محیط‌های آموزشی مبتنی بر الگوی مونته‌سوری و تعاملات اجتماعی کودک مورد تحلیل قرار می‌گیرند. این تحلیل بر این فرض استوار است که طراحی فضاهای آموزشی نه تنها تأثیرات کالبدی بلکه جنبه‌های کارکردی و اجتماعی آن نیز در فرایند یادگیری و تعاملات اجتماعی کودک مؤثر است. داده‌ها براساس اصول کلیدی مونته‌سوری به مانند آزادی انتخاب، نظم فضایی، تعاملات گروهی و مقیاس‌پذیری فضاها بازخوانی شده‌اند تا نشان دهند چگونه این عناصر طراحی می‌توانند به عنوان عوامل مؤثر در تقویت مهارت‌های اجتماعی کودک عمل کنند. تحلیل حاضر به دنبال شناسایی ارتباط میان ویژگی‌های فضایی و رفتارهای اجتماعی کودکان در کلاس‌های مونته‌سوری است، به ویژه چگونگی اثرگذاری این فضاها بر تعاملات بین کودکان و خانواده‌ها برپایه (جدول ۳).

جدول ۳. خلاصه نتایج پژوهش

ویژگی‌های اثر طراحی فضایی بر تعاملات اجتماعی کودک					خصوصیات طراحی محیط‌های آموزشی مونته‌سوری
پویایی فضایی	مشارکت فعال	آزادی حرکت	ارتباطات غیرکلامی	تحریک حواس	
✓	-	✓	-	✓	آزادی انتخاب
✓	✓	✓	✓	✓	نظم فضایی
-	✓	✓	✓	✓	رشد اجتماعی
عوامل مؤثر بر طراحی فضاهای آموزشی					
چیدمان فضایی	نورپردازی طبیعی	جریان هوا	تعاملات اجتماعی	طراحی مقیاس‌پذیر	
ارزیابی عوامل مؤثر در طراحی فضاهای آموزشی مبتنی بر مونته‌سوری					
تحلیل تأثیرات عوامل معماری و اجتماعی بر کارایی فضاهای آموزشی			نتیجه به دست آمده عملکرد پژوهش		
آزادی انتخاب	نظم فضایی	رشد اجتماعی			
-	✓	✓	طراحی‌های قابل تغییر و چندمنظوره باعث افزایش مشارکت و تعامل کودکان در فعالیت‌های گروهی شد.		
-	-	✓	فضاهایی که محرک‌های حرکتی و حسی را فراهم کردند، به طور مستقیم سطح درگیری کودکان با محیط را بالا بردند.		
✓	✓	✓	تناسب ارگونومیک میلمان و امکانات با نیازهای جسمی و روانی کودک، موجب بهبود تمرکز و آرامش رفتاری شد.		
✓	✓	✓	اختصاص بخش‌هایی از فضا به انتخاب و مدیریت کودک، حس مسئولیت‌پذیری و تعلق به محیط را افزایش داد.		

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

نتایج این پژوهش نشان داد که تعامل فعال خانواده با محیط‌های آموزشی، به ویژه آن‌هایی که بر مبنای الگوی مونته‌سوری طراحی شده‌اند، نقشی بنیادین در شکل‌گیری و ارتقای مهارت‌های اجتماعی کودکان دارد. هم‌افزایی بین حضور معنادار والدین و فضاهایی که بر آزادی انتخاب، یادگیری تجربی، و خودمحوری استوارند، بستری پویا برای رشد تعاملات اجتماعی پایدار فراهم می‌سازد. این رویکرد نه تنها بر تعامل کودک با همسالان تأثیرگذار است، بلکه حس مسئولیت‌پذیری، مشارکت گروهی، و استقلال فردی را نیز ارتقاء می‌بخشد. یافته‌ها همچنین بر اهمیت انطباق طراحی کالبدی محیط‌های آموزشی با نیازهای رشد شناختی و اجتماعی کودکان تأکید می‌کنند. محیط‌هایی که امکان تجربه‌محور بودن، استقلال در فعالیت، و آزادی در انتخاب را فراهم می‌آورند، به عنوان ابزارهایی مؤثر برای تسهیل یادگیری اجتماعی عمل می‌کنند. طراحی هدفمند چنین فضاهایی باید به گونه‌ای باشد که نه تنها یادگیری را تحریک کند، بلکه مشارکت اجتماعی و شکل‌گیری روابط میان فردی را نیز تقویت نماید. خانواده، به عنوان نخستین نهاد اجتماعی، زمانی

می‌تواند نقش تقویت‌کننده‌ای در فرایند آموزش ایفاء کند که در تعامل با محیط آموزشی قرار گیرد و به بخشی از ساختار یادگیری تبدیل شود. مشارکت مستمر والدین در فرایندهای یادگیری کودک، با درک اصول روش مונته‌سوری، می‌تواند زمینه‌ساز انسجام رفتاری، ثبات هیجانی، و ارتقای مهارت‌های اجتماعی در کودکان شود. این مشارکت باید از سطح حمایت عاطفی فراتر رفته و به‌صورت عملی در فعالیت‌های یادگیری تلفیق یابد. باتوجه به نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود که در طراحی و بازنگری فضاهای آموزشی، اصول آموزشی مונته‌سوری با درک دقیق از بستر فرهنگی بومی ادغام شود. همچنین سیاست‌گذاران آموزشی می‌بایست برنامه‌هایی برای آموزش والدین درخصوص مشارکت هدفمند در فرایند یادگیری کودکان تدوین کنند. فراهم‌آوردن زیرساخت‌هایی برای تعامل منظم خانواده و مدرسه، مانند کارگاه‌های مشترک، جلسات تعاملی، و طراحی فضاهای والد-کودک، می‌تواند بر غنای فرایند یاددهی-یادگیری بیفزاید. به‌طور خاص، بررسی تجربی اثرگذاری نوع خاصی از مداخلات خانوادگی (مثلاً قصه‌گویی مشارکتی، بازی‌های گروهی خانگی، یا پروژه‌های والد-کودک)، بر کیفیت تعاملات اجتماعی در فضاهای مونه‌سوری می‌تواند سودمند باشد. همچنین مطالعات تطبیقی بین کودکان در نظام‌های آموزشی سنتی و آن‌هایی که در چارچوب مونه‌سوری آموزش می‌بینند، می‌تواند تصویری شفاف‌تر از کارایی این روش در بسترهای فرهنگی متفاوت ارائه دهد.

منابع

- آلمن، ایروین. (۱۳۸۲). *محیط و رفتار اجتماعی: خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام*. ترجمه: علی نمازیان، ویراستار علمی: جواهر افسر، تهران: انتشارات دانشگاه شهیدبهشتی تهران.
- جلوه‌گر، افسانه. کارشکی، حسین. اصغری‌نکاح، محسن. (۱۳۹۳). *تأثیر آموزش خودتنظیمی بر حل مسئله اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی دختر و پسر*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، دوره ۴، شماره ۱، ۱۶۶-۱۵۵.
- دبدبه، محمد. (۱۴۰۰). *طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی*. چاپ اول، تهران: انتشارات طحان گستر.
- دیویس، سیمون. (۱۴۰۰). *مونه‌سوری برای نوپایان: راهنمای والدین برای پرورش افراد مسئولیت‌پذیر و کنجکاو*. ترجمه: حسنا حسینی‌فر، چاپ اول، کرج: انتشارات راوشید.
- ذکایی‌فر، آرزو. موسی‌زاده، توکل. (۱۳۹۹). *نقش سبک‌های فرزند پروری والدین در پیش‌بینی رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستان ۵ و ۶ ساله*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۳۷، ۱۰۰-۸۷.
- سلیمی، امیررضا. (۱۳۹۹). *مدارس اجتماعی؛ راهکاری کالبدی برای افزایش تعاملات اجتماعی در بستر محله*. فصلنامه علمی تخصصی-معماری‌شناسی، دوره ۳، شماره ۱۵، ۵-۱.
- شریفی‌اردانی، علیرضا. خرمائی، فرهاد. (۱۴۰۱). *رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگی والدین با مهارت‌های اجتماعی فرزندان: نقش واسطه‌ای سبک‌های والدین در برخورد با هیجانات منفی کودکان*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره ۱۲، شماره ۴۵، ۱۴۲-۱۲۱.
- عباسی، حدیقه. محمدی‌نائینی، مژگان، ناطقی، فائزه. (۱۴۰۲). *تبیین مؤلفه‌های اثربخشی مدارس دوره ابتدایی براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. فصلنامه علمی پژوهشی-رهبری و مدیریت آموزشی، دوره ۱۷، شماره ۱، ۲۴۷-۲۱۴.
- عبدالخالقی، حسین. حمزه‌نژاد، مهدی. فیضی، محسن. (۱۴۰۳). *الگوی کالبدی مدارس براساس سند تحول بنیادین (سازگاری الگوهای کالبدی نایر با سند تحول بنیادی)*. نشریه علمی پژوهشی-باغ‌نظر، دوره ۲۱، شماره ۱۳۶، ۲۰-۵.
- قدرتی، زهراسادات. درویش، بهروز. بلانیان، ندا. (۱۴۰۲). *بررسی شاخص‌های تأثیرگذار بر طراحی دبستان و مرکز خلاقیت کودکان باتأکید بر ارتقاء خلاقیت محیطی و افزایش مهارت‌های اجتماعی در کودکان*. فصلنامه علمی پژوهشی-معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۱۶، شماره ۴۳، ۱۹۴-۱۷۷.
- کریمی‌عقدا، هادی. شریفی‌اردانی، علیرضا. صباغیان بغدادآباد، حمید. غلامزاده‌باقی، طیه. پورغلامی، فرزاد. (۱۴۰۳). *تبیین مهارت اجتماعی فرزندان براساس تنظیم هیجان والدین: بررسی نقش میانجی‌گری روابط والد-کودک*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره ۱۴، شماره ۵۳، ۱۰۸-۹۳.
- کیانی، معصومه. (۱۴۰۰). *بررسی مبانی فلسفی و ماهیت یادگیری الگوی آموزشی مونه‌سوری*. فصلنامه علمی پژوهشی-توسعه حرفه‌ای معلم، دوره ۶، شماره ۲۰؛ (پیاپی ۷۴)، ۵۹-۷۴.

- محمدی‌احمدآبادی، ناصر. قاسمی، مژگان. (۱۴۰۰). *مبانی و اصول آموزش مونته‌سوری*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات علمی سن.
- الن‌پلاس، ماری. (۱۳۹۶). *گام‌های نخست + فعالیت: آموزش به‌روشن مونته‌سوری*. ترجمه: مهرناز کرانی، چاپ‌اول، تهران: انتشارات دیبایه.
- Elshanum, Dira Carlissa. (2024). *The Role Of Parents In Enhancing Self-Esteem Of School-Age Children: Exploring Parenting Styles, Involvement, And Socioeconomic Factors*. Journal Of Acta Psychologia 3(3): 11-121.
- Karol, Elizabeth. Smith, Dianne. (2018). *Impact Of Design On Emotional, Psychological, Or Social Well-Being For People With Cognitive Impairment*. HERD Health Environments Research & Design Journal, 12(3): 220-232.
- Kumalasari, Pramesti Indah. Sugito, Sugito. (2020). *The Role Of Student's Parent In Shaping Home Learning Environment (HLE) For Early Childhood*. Jurnal Obsesi Jurnal Pendidikan Anak Usia DiniM 5(2): 1521-1535.
- Lillard, Angeline S. (2019). *Shunned And Admired: Montessori, Self-Determination, And A Case For Radical School Reform*. Journal Of Educational Psychology Review, 31(1): 939-965.
- Liu, Siying. Tian, Ailin. (2023). *The Influence Of Montessori Education On Children's Personality Development And The Way Of Thinking*. Journal Of Lecture Notes On Education Psychology And Public Media, 16(1): 173-180.
- Marilyn, Fleer. Veresov, Nikolai. Walker, Sue. (2017). *Re-Conceptualizing Executive Functions As Social Activity In Children's Playworlds. Learning*. Journal Of Culture And Social Interaction, 14(1): 1-11.
- Walls, Jill K. (2018). *To What Extent Do Parents Of Montessori-Educated Children "Do Montessori" At Home? Preliminary Findings And Future Directions*. Journal Of Montessori Research, 4(1): 14-24.